

UDK: [282:070](497.5)"1941"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 15. 9. 2014.

Prihvaćeno: 3. 3. 2015.

Katolički tisak o uspostavi Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941. godine

PETAR MACUT

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar, Zagreb, Republika Hrvatska

Iako je do danas napisano nekoliko vrlo vrijednih monografija te nekoliko desetaka članaka koji problematiziraju odnose Katoličke crkve i NDH, katolički tisak kao vrlo vrijedan izvor informacija do sada nije ozbiljnije uzet u obzir. U ovom radu ispitat će se na koji način je taj vrlo bogati korpus periodike zabilježio uspostavu Nezavisne Države Hrvatske. Ispitivanjem sadržaja katoličkog tiska o činjenici proglašenja NDH u ime poglavnika Pavelića i Ustaškog pokreta na samom početku te države, prigoda je sagledati stavove većeg broja katoličkih svećenika i uredništava katoličkih listova po tom pitanju. Na taj način je moguće steći uvid u panoramu stavova i mišljenja koji će pokazati kompleksan odnos Katoličke crkve i NDH od samoga početka. Ti stavovi kretat će se u rasponu od oduševljenja, preko formalne obavijesti do potpunog prešućivanja. Katolička crkva u svom tisku neće biti jednodušna u stavu prema NDH, čak niti u prikazu njezinog osnutka.

Ključne riječi: Katolički tisak, Nezavisna Država Hrvatska, Katolička crkva, 10. travanj 1941.

Uvod

O katoličkom tisku u Hrvatskoj veoma se malo pisalo, a o katoličkom tisku u razdoblju Nezavisne Države Hrvatske (NDH) gotovo ništa.¹ No to nije

¹ Osvrt na problematiku katoličkoga tiska u NDH dao je Jure Krišto, *Hrvatski katolički pokret 1903.–1945.* (Zagreb: Glas Koncila, 2004), 237–242. Vidi i: Mirko Juraj Mataušić, "Hrvatski katolički tisak – uloga i značaj", u: *Hrvatski katolički pokret. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001.*, ur. Zlatko Matijević (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2007), 727–757; Ivan Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i Hrvatska država* (Zagreb: vlastita naklada, 2007), osobito 251–274; Juraj Kolarić, "Mađarska okupacija Međimurja u *Katoličkom listu* (1941.–1945.)", u: *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*, ur. Branimir Bunjac (Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2007), 323–334.

smetalo čak i renomiranim povjesničarima da o tom tisku zauzimaju jasne i egzaktne stavove kakav je, na primjer, ovaj Jozе Tomasevicha: "Valja primijetiti i da je cjelokupni katolički tisak od početka do kraja ustaške države podržavao Pavelića i ustaški režim."² I Tomislav Jonjić tvrdi: "(...) najveći dio nižeg svećenstva, pa i hijerarhije, s radošću je pozdravio uspostavu NDH. I najpovršniji pregled katoličkog tiska iz prvih mjeseci nakon uspostave NDH, ne ostavlja nikakve dvojbe o tome."³ Slične se tvrdnje mogu naći i u knjizi Ivana Gabelice.⁴

Zanimljivo je napomenuti da će Javno tužilaštvo Narodne Republike Hrvatske u pripremi montiranoga procesa zagrebačkom nadbiskupu u popisu dokaznoga materijala iz korpusa katoličkoga tiska koristiti gotovo sve članke o kojima će u ovom radu biti riječi.⁵ Javni tužitelj Jakov Blažević, koji je vodio taj proces, u svojoj je završnoj riječi rekao:

Kad se prostudira što je Stepinac govorio tokom okupacije naše zemlje, kad se sve to skupa sabere, vidi se jedno: da su svi njegovi govori, *ne gubeći iz vida štampu koja je bila potpuno fašistička, potpuno u službi ustaša, okupatora i izdaje*, možemo vidjeti da su njegovi govori i nastupi išli putem Göbbelsove propagande.⁶

Na tom je suđenju upravo katolički tisak bio jedan od stupova na kojima je počivala optužnica i dokazni materijal protiv optuženoga zagrebačkog nadbiskupa. Iako se katolički tisak obilno koristio u svih pet točaka optužnice, poseban je naglasak na njega stavljen u prvoj točki, prema kojoj je Stepinac optužen za suradnju s talijanskim i njemačkim okupatorom tijekom rata.⁷ Iz optužnice zagrebačkom nadbiskupu moguće je izvući sljedeća četiri elementa koji se stavljaju na teret sadržaju onodobnoga katoličkog tiska:

- a) prikazivanje poglavnika i ustaškoga pokreta u pozitivnom svjetlu
- b) shvaćanje NDH kao države hrvatskoga naroda
- c) raspirivanje nacionalne, vjerske i rasne mržnje
- d) negativan govor o komunistima i partizanima tijekom rata 1941. – 1945.⁸

U nastavku rada pokušavam odgovoriti na sljedeće pitanje: kakav je stav imao katolički tisak u NDH o njezinoj uspostavi? Istraživanje odgovora na to pitanje bit će dobar pokazatelj o kakvu se korpusu tiska radi te koliko je to pitanje kompleksno i daleko od jednostavnog pozitivnog ili negativnog odgovora.

² Jozo Tomasevich, *Rat i revolucija u Jugoslaviji 1941–1945. Okupacija i kolaboracija* (Zagreb: EPH; Novi Liber, 2011), 412.

³ Tomislav Jonjić, *Hrvatska vanjska politika 1939.–1942.* (Zagreb: Libar, 2000), 499.

⁴ Usp. Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac*, 251–274.

⁵ Usp. Hrvatska (dalje: HR) – Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA) – fond 1561 – Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske (dalje: VSNRH), stup 6., optužnica, str. 605.

⁶ Milan Stanić, ur., *Suđenje Lisaku, Stepincu, Šaliću i družini, ustaško-križarskim zločincima i njihovim pomagačima* (Zagreb: Rožankovski, 1946.), 429.

⁷ Usp. Marina Štambuk-Škalić, "Dokumenti obrane u sudskom procesu protiv nadbiskupa Alojzija Stepinca", *Fontes: izvori za hrvatsku povijest* 2 (1996), br. 1: 85–86, pristup ostvaren 1. IX. 2014., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=84136.

⁸ Usp. Isto, 56.

1. Katolički tisak uoči i neposredno nakon 10. travnja 1941. godine

Trudom i zalaganjem Krunoslava Draganovića Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji dobila je 1939. *Opći šematizam*, u kojem se nalazi i popis katoličkoga tiska. Uzimajući u obzir teritorij NDH, na tom se popisu nalaze 72 naslova katoličke periodike.⁹

Proglašenjem nove države 10. travnja 1941. prestale su izlaziti sve dnevne novine osim osječkoga *Hrvatskog lista* i katoličkoga *Hrvatskog glasa*. Uvidom u prve brojeve *Hrvatskoga glasa* koji su izišli nakon toga datuma lako je utvrditi da je prvi broj izišao 12. travnja¹⁰, a sljedeći tek 17. travnja 1941. godine.¹¹ U *Hrvatskom listu* izišla je sljedeća obavijest Hrvatskoga državnoga novinskog ureda: "Već prvoga dana, otkada je ustanovljen ovaj ured, dana je obavijest, da se do daljnjega obustavlja izdavanje svih listova (...)." ¹² Iako je taj ured formalno ustanovljen 10. travnja 1941., obavijest koja se spominje u *Hrvatskom listu* napisana je najvjerojatnije 12. travnja, jer je tada izišao i posljednji broj uglednoga zagrebačkoga dnevnika *Jutarnjega lista*.¹³ Dakle, *Hrvatski je glas* dobio dozvolu za izlaženje unutar tih pet dana, između 12. i 17. travnja 1941. godine.

Zastoj koji sam utvrdio u redovitom izlaženju *Hrvatskoga glasa* obuhvaća i ostali katolički tisak. Tjednik *Hrvatska straža* izišao je umjesto 13. tek 20. travnja,¹⁴ đakovački tjednik *Hrvatska obrana* izišao je 27. travnja,¹⁵ kao i križarski tjednik *Nedjelja*.¹⁶ A većina katoličkih mjesečnika izišla je kao dvobroj, odnosno tek od svibnja 1941. godine.¹⁷

Tek manji dio katoličke periodike neće nastaviti izlaziti nakon 10. travnja 1941., npr. *Katolik* (Šibenik), *Nova revija* (Makarska), *Katolički svijet* (Sarajevo), *Istina* (Sušak), *Glasnik sv. Franje* (Zagreb) i *Narodna svijest* (Dubrovnik).

2. Katolički tisak o uspostavi Nezavisne Države Hrvatske

Za razliku od procesa proglašenja Države Slovenaca, Hrvata i Srba, u kojem su katolički svećenici i angažirani katolički laici igrali važnu ulogu, pro-

⁹ Krunoslav Draganović, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji* (Sarajevo: Akademija "Regina Apostolorum", 1939), 538-552.

¹⁰ Usp. *Hrvatski glas*, (Zagreb), 12. IV. 1941.

¹¹ Usp. *Hrvatski glas*, (Zagreb), 17. IV. 1941.

¹² "Obavijest Hrvatskog Državnog Novinskog Ureda", *Hrvatski list*, (Osijek), 25. IV. 1941., 4.

¹³ Već 15. svibnja 1941. Hrvatski državni novinski ured mijenja ime u Hrvatska izvještajna služba. Usp. Alan Labus, *Politika i novine* (Zagreb: Plejada, 2011), 35.

¹⁴ Usp. *Hrvatska straža*, (Zagreb), br. 16, 20. IV. 1941.

¹⁵ Trinaesti broj *Hrvatske obrane* izišao je 6. travnja 1941., a br. 14 kao prvi broj u NDH izlazi 27. travnja 1941. godine.

¹⁶ *Nedjelja*, (Zagreb), br. 16, 27. IV. 1941.

¹⁷ Npr. *Gospina krunica*, br. 5-6, svibanj-lipanj 1941.; *Kršćanska obitelj*, br. 5-6, svibanj-lipanj 1941.; *Svetište sv. Antuna*, br. 5, svibanj 1941.; *Nasha Gospa Lurdska*, br. 5, svibanj 1941.; *Obitelj*, br. 15-16, 1. V. 1941.; *Seljačka omladina*, br. 5, svibanj 1941.; *Vjesnik počasne straže Srca Isusova*, br. 5-6, svibanj-lipanj 1941.

glašenje NDH dogodilo se bez utjecaja Katoličke crkve.¹⁸ Time ne želim ustvrditi da u ustaškom pokretu prije travnja 1941. nije bilo angažiranih katoličkih svećenika i laika, naprotiv,¹⁹ no sama ideja o mogućnosti uspostave hrvatske države na razvalinama Kraljevine Jugoslavije činila se iluzornom, dalekom i neostvarivom. Nakon državnoga udara, 27. ožujka 1941., unatoč uvjerenjima o prihvaćanju tek potpisanog ugovora s Njemačkom i Italijom, Hitler je odlučio napasti i uništiti Kraljevinu Jugoslaviju.

S njemačkim tenkovima na periferiji Zagreba, proglasom Slavka Kvaternika NDH je postala politička činjenica s kojom je bilo potrebno računati. Vijest o osnutku NDH prvotno je oko 16 sati objavljena na zagrebačkom radiju. Neki svjedoče da je "Zdenko Blažeković u ime ustaškog stožera" telefonirao u sve redakcije dnevnih novina – koje su tada imale običaj izdavati popodnevna odnosno večernja izdanja – da ni jedno izdanje ne smije izići prije ponovno pokrenutoga *Hrvatskog naroda*.²⁰

2.1. *Hrvatski glas* i *List biskupije Splitsko-makarske* – vremenski okvir prikaza proglašenja

Hrvatski glas prve su katoličke novine koje su se osvrnule na osnutak nove države. U broju od 12. travnja 1941., čiju naslovnu stranicu resi slika uskrsloga Krista bez ikakvih dodatnih riječi, na drugoj stranici stoji veliki naslov: "Uskrs Nezavisne Hrvatske države. Proglas zamjenika Poglavnika Slavka Kvaternika".²¹ Osim već poznatih riječi kojima je Kvaternik na Radio Zagrebu proglasio uspostavu nove države, na toj se stranici nalazi i proglas novoga načelnika Zagreba Jose Dumandžića.²² Uredništvo *Hrvatskoga glasa* taj je događaj komentiralo opisom oduševljenja građana na vijest o uspostavi nove države i srdačna dočeka njemačkih vojnika. Iako je tekst popraćen i manjom slikom Ante Pavelića, novi je poglavnik u tekstu spomenut samo jednom, i to usput.²³ Na sljedećoj stranici sam čin Kvaternikova proglašenja nove države opisan je nešto detaljnije, ali i dalje suzdržano i svečano.²⁴

¹⁸ Npr. Ivica Zvonar, *Mons. dr. Fran Barac (1872.–1940.). Život i djelo* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2012); Zlatko Matijević, *U sjeni dvaju orlova. Prilozi crkveno-nacionalnoj povijesti Hrvata u prvim desetljećima 20. stoljeća* (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005), osobito poglavlje *Hrvatski katolički pokret i južnoslavenska politika (1912.–1918.)*, 15–44.

¹⁹ Od katoličkih svećenika koji su bili zakleti ustaše prije 10. travnja 1941. izdvajam dr. Ivu Guberinu, Vilima Cecelju, Dragutina Kambara i Dionizija Juričeva.

²⁰ Usp. Labus, *Politika i novine*, 34. O tome slično i: Božidar Novak, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću* (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005), 265.

²¹ "Uskrs Nezavisne Hrvatske države. Proglas zamjenika Poglavnika Slavka Kvaternika", *Hrvatski glas*, (Zagreb), 12. IV. 1941., 2.

²² "Proglas novog načelnika Zagreba", *Hrvatski glas*, (Zagreb), 12. IV. 1941., 2.

²³ Usp. "10. travnja 1941.", *Hrvatski glas*, (Zagreb), 12. IV. 1941., 2.

²⁴ Usp. "Kako je došlo do Nezavisne Hrvatske Države", *Hrvatski glas*, (Zagreb), 12. IV. 1941., 3.

Sljedeći broj *Hrvatskoga glasa* izići će tek u četvrtak 17. travnja. Naslovnicom toga broja dominiraju tri slike: Adolfa Hitlera, Benita Mussolinija i Ante Pavelića.²⁵

Razdoblje u kojem izlaze napisi u katoličkom tisku o događaju 10. travnja 1941. možemo omediti spomenutim *Hrvatskim glasom*, dakle 12. travnja 1941., pa sve do prosinca 1941., kada izlazi posljednji napis o uspostavi NDH, članak "Novo državno uređenje" u *Listu biskupije Splitsko-makarske, ujedno glasniku biskupije Hvarske*.²⁶ Razlog zašto je osnutak NDH u splitskom listu spomenut tek u prosincu 1941. leži isključivo u složenim političkim prilikama toga razdoblja zbog kojih, na kraju, ni to službeno glasilo biskupije nije redovito izlazilo. Tako je izdanje u kojem se nalazi tekst "Novo državno uređenje" zapravo deveterobroj (!) za travanj-prosinac 1941. te ovaj slučaj spominjem tek kao kuriozitet.

2.2. Katolički listovi iz Dubrovnika – *Glasnik sv. Terezije od Maloga Isusa* i *List Dubrovačke biskupije*

Prvi broj *Glasnika sv. Terezije od Maloga Isusa* koji izlazi u vrijeme NDH jest dvobroj za svibanj-lipanj 1941. godine. U tom broju uopće ne nalazimo spominjanje uspostave nove države, nego napomenu uredništva:

Ovaj put izlazimo kao dvobroj za mjesec svibanj i lipanj. Vremena su teška i ozbiljna, ali se nadamo, da ćemo po zagovoru naše mile Svetice moći i unaprijed nastaviti s izlaženjem našega *Glasnika*. Sljedeći dvobroj izaći će po svoj prilici tek početkom rujna.²⁷

Uredništvo je bilo u pravu. Upravo je u rujnu izišao sljedeći (tro)broj *Glasnika*.²⁸

Evo što je zanimljivo i što zapravo izdvaja ovaj list iz korpusa katoličke periodike. Ponajprije, s člankom "Nezavisna Država Hrvatska" iz rujna 1941. *Glasnik* je jedini primjer u katoličkoj periodici da se naknadno dokumentira uspostava NDH, iako je to propustio učiniti u prvom broju u lipnju 1941. godine. Autor teksta Stijepo Kusijanović ujedno je i urednik lista – dakle, isti onaj urednik koji je u prošlom broju *Glasnika* napisao da su vremena "teška i ozbiljna". Osim što je naslovnica rujanskoga broja primjereno ukrašena velikom slikom poglavnika Ante Pavelića, popratni tekst prepun je hipertrofiranih atributa, neumjerenih apozicija i hiperbola koje autor namjerno gomila, čime

²⁵ U uvodnom članku na drugoj stranici pod naslovom "Uz Poglavnikov dolazak" nalazi se komentar koji je po sadržaju još uvijek umjeren i korektan. Kratak Pavelićev životopis na sljedećoj stranici napisao je Felix Niedzielski, predsjednik Velikoga križarskog bratstva (VKB).

²⁶ "Novo državno uređenje", *List biskupije Splitsko-makarske, ujedno glasnik biskupije Hvarske*, (Split), br. 4-12, travanj-prosinac 1942., 59-60.

²⁷ "Napomena uredništva", *Glasnik sv. Terezije od Maloga Isusa*, br. 5-6, svibanj-lipanj 1941. Napomena se nalazi na nenumeriranoj unutrašnjoj stranici korica. Urednik toga lista je Stijepo Kusijanović.

²⁸ *Glasnik sv. Terezije od Maloga Isusa*, br. 7-8-9, srpanj-kolovoz-rujan 1941.

omalovažava sadržaj o kojem govori. Navodim nekoliko karakterističnih mjesta:

Nezavisna Država Hrvatska plod je veleumne zamisli, nadljudskog pregnuća i mučeničke požrtvornosti Poglavnika dra Ante Pavelića. Ona se je rodila i ponikla iz, za nju prolivene: dragocjene i svete krvi viteških Ustaša i drugih mučenika i junaka hrvatskih (...)

(...)

Čim se je Hrvatska oslobodila i uskrsnula, časa ne časeći latila se je svoje od Boga joj određene, stare i časne uloge Predziđa Kršćanstva te je uputila svoju dragu djecu, svoje mladiće, vitešku uzdanicu svoju, da po ravnicama evropskog sjeveroistoka krvav i odlučan boj bije Za Krst časni i Slobodu zlatnu, po primjeru junačkih praotaca.

(...)

Suborcima Mihovila Arhandela, novovjekim Križarima, hrvatskim dobrovoljcima u ratu protiv komunističke nemani, naša neograničena ljubav i tople molitve Bogu vojski za što bržu, konačnu i podpunu pobjedu Krista nad nekrstom;

(...)

Veli se: Ustaška Hrvatska. Da! Nezavisna Država Hrvatska, utemeljena na načelima ustaških boraca, načelima pravednim, po narod spasonosnim; načelima, koja Ustaše vlastitom krvlju upisaše i danomice upisuju u zakonik svoje domovine, treba zaista da živi i vlada se po tim načelima. Ustaška Hrvatska – Slobodna Hrvatska!²⁹

Iako se i u drugim katoličkim tiskovinama može pronaći pokoji primjer neumjerenoga pisanja, u *Glasniku sv. Terezije od Maloga Isusa* u budućnosti neće izići ne samo ni jedan sličan tekst, nego uopće ni jedan napis u kojem bi se posebno osvrnulo na “veleumne zamisli, nadljudskog pregnuća i mučeničke požrtvornosti Poglavnika dra. Ante Pavelića” – tek će se tu i tamo prenijeti poneka vijest. List se neće osvrnuti ni na obilježavanje prve godišnjice uspostave NDH u travnju 1942. godine. Pokušaj da se list više ne miješa u politiku brzo je prepoznat te *Glasnik* sa srpanjskim brojem za 1942. prestaje izlaziti.

U svjetlu ovoga slučaja možda bi se moglo konstatirati da je Dubrovnik kao krajnja južna točka nove države uza sve prometne teškoće jednostavno bio politički izoliran od vijesti i direktiva, pa se moglo dogoditi i da *Glasnik sv. Terezije* u broju za svibanj i lipanj zapravo jednostavno nije stigao objaviti prigodne tekstove.

Međutim, tvrdnju da Dubrovnik nije bio informacijski izoliran potkrepljuje drugi dubrovački list, *List Dubrovačke biskupije*.³⁰ On je u novoj državi prvi put izašao 10. lipnja 1941., i to kao dvobroj. Na prvih nekoliko stranica prikazani su glavni događaji od 10. travnja do potpisivanja Rimskih ugovora

²⁹ “Nezavisna Država Hrvatska”, *Glasnik sv. Terezije od Maloga Isusa*, br. 7-8-9, srpanj-kolovoz-rujan 1941., 90-92.

³⁰ Puni naziv toga lista glasi *List Dubrovačke biskupije. Službeno glasilo i za biskupiju Kotor-sku*.

18. svibnja 1941. godine. Kvaternikov proglas i imenovanje prve državne vlade preneseni su pod naslovom "Nezavisna Država Hrvatska". Potom su izložena "Načela Vlade Nezavisne Države Hrvatske", iza kojih slijedi tekst "Kruna Zvonimirova obnovljena", s podnaslovima "Nova hrvatska dinastija" i "Međunarodni ugovori". Na kraju se prenose informacije o audijenciji kod pape Pija XII.³¹

Što se tiče tekstova o uspostavi i prvim mjesecima života u NDH koji su objavljeni u *Listu Dubrovačke biskupije*, to nisu autorski tekstovi urednika ili suradnika lista. Oni su jednostavno preuzeti iz *Katoličkoga lista*. Usporedbom sadržaja lako je doznati da se radi o sljedećim tekstovima iz toga zagrebačkog tjednika: "Nezavisna Država Hrvatska"³², "Načela Vlade Nezavisne Države Hrvatske"³³, "Povijesni datumi"³⁴ i "Audijencija Poglavnika kod Svetoga Oca"³⁵. Ovdje bih odmah napomenuo da je i *Kršćanska obitelj* iz Mostara u svojem opisu travanjskih i svibanjskih događanja u NDH preuzela tekstove iz *Katoličkoga lista*³⁶.

2.3. *Katolički list* i *Katolički tjednik* – poluslužbeni listovi Zagrebačke i Sarajevske nadbiskupije

Katolički list bio je ugledno katoličko glasilo među svećenicima Zagrebačke nadbiskupije. O događajima 10. travnja govori u br. 16 od 21. travnja 1941. pod naslovom "Nezavisna Država Hrvatska". Budući da je taj broj izišao deset dana nakon proglašenja, osim samoga Kvaternikova radijskoga govora u njemu se nalazi i sadržaj brzojava Hitlera i Mussolinija poglavniku Paveliću kojim oni priznaju NDH kao i Pavelićeve zahvale njima. Osim toga, *Katolički list* prenio je govore sa svečanosti prisege nove vlade koja se dogodila 16. travnja 1941. godine. Prenijevši vjerno sve njihove riječi, uredništvo je mirno i odmjereno komentiralo događaj bez ikakva pretjerivanja u epitetima.

U sljedećem broju *Katoličkoga lista* (28. travnja) objavljena su ustaška načela. Ona su u kasnijoj historiografiji i publicistici ostala u sjeni glasovite "Okružnice časnome kleru nadbiskupije zagrebačke", koja je također objavljena u istom broju lista. "Okružnica" pripada temi ovoga članka jer u njoj nadbiskup Stepinac iznosi svoje mišljenje o događaju proglašenja NDH. U sjeni te okružnice, historiografija gotovo da i nije opazila okružnicu mostarskoga biskupa Alojzija Mišića³⁷ ili pak "Poklonstvenu adresu biskupske konzistorije"

³¹ Svi se tekstovi nalaze u: *List Dubrovačke biskupije*, br. 4-5, lipanj 1941., 21-27.

³² "Nezavisna Država Hrvatska", *Katolički list*, br. 16, 21. IV. 1941., 185-187.

³³ "Načela Vlade Nezavisne Države Hrvatske", *Katolički list*, br. 17, 29. IV. 1941., 198-199.

³⁴ "Povijesni datumi", *Katolički list*, br. 20, 23. V. 1941., 233-235.

³⁵ "Crkvene vijesti. Audijencija Poglavnika kod Svetoga Oca", *Katolički list*, br. 20, 23. V. 1941., 244.

³⁶ "Nezavisna Država Hrvatska", *Kršćanska obitelj*, br. 5-6, svibanj-lipanj 1941., 166-171.

³⁷ Alojzije Mišić, "Svim katoličkim župskim uredima Biskupija Mostar – Duvno – Trebinje", *Kršćanska obitelj* (1941), br. 5-6: 165-166.

đakovačkoga biskupa Akšamovića,³⁸ koje po sadržaju i ugledu autora potpuno međusobno korespondiraju.

Usporedivši tekstove okružnica nadbiskupa Stepinca i biskupa Mišića, zaključujem da se one razlikuju prema dužini teksta, a osobito po stilu pisanja, ali sam im je sadržaj veoma sličan.³⁹ Nije mi poznato jesu li u dosadašnjoj literaturi uopće uspoređeni ovi tekstovi, koji su jednaki i po sadržaju i po statusu autora unutar njihovih biskupija. O poklonstvenoj adresi đakovačkoga biskupa Akšamovića bit će riječi nešto poslije.

Posljednji tekst u *Katoličkom listu* koji (opet) govori o osnutku NDH, o uspostavi Zvonimirove krune i potpisivanju Rimskih ugovora nosi naslov "Povijesni datumi". Tekst je izišao 23. svibnja 1941. godine. Između "Okružnice", koja je objavljena 29. travnja, i "Povijesnih datuma" dogodilo se sljedeće: nadbiskup Stepinac uputio je 15. svibnja pismo ministru Mili Budaku.⁴⁰ Donosim važnije dijelove:

Gospodine ministre,

Čast mi je poslati Vam na uvid uvodni članak *Katoličkog Lista* koji je čitav zaplijenila državna cenzura. (...) Sa žalošću moram konstatirati da beogradska cenzura nije bila ovako žučljiva prema nama kao Hrvatski Novinski Ured, u kojem bi izgleda neki htjeli da lično obračunavaju na ovaj način sa dr. Kolarekom urednikom *Katoličkog Lista* (...).

S toga mi je čast najljudnije Vas zamoliti za saopćenje da li je ovo možda presija Njemačke vlasti. U tom slučaju razumijem. Ali ne razumijem kako je u *Katoličkom Tjedniku* u Sarajevu mogao izaći onakav uvodni članak, za koji bi dr. Kolarek da ga je donio u *Katoličkom Listu* bio sigurno stavljen pred ratni sud kad je ovakav članak mogla zaplijeniti.⁴¹ (...)

*Uz kopiju gornjega pisma stoji objašnjenje:*⁴²

Sadanji Hrvatski Novinski Ured konstantno šikanira Uredništvo *Katoličkog Lista*. Radi toga je nadbiskup uputio ovo pismo Dr. Mili Budaku, ministru.⁴³

To se važno pismo nalazi u prijepisu u kronici Zagrebačke nadbiskupije koja se popularno naziva *Stepinčevim dnevnikom*. Iz njega je vidljivo da je cenzura već na početku života nove države revno počela ispunjavati svoje zadatke. Nakon čitanja teksta toga pisma postavljaju se sljedeća pitanja:

1. Na koji broj *Katoličkoga lista* Stepinac misli kada se poziva na zapljenu cenzure?

³⁸ "Poklonstvena adresa biskupske konzistorije", *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske*, br. 7 i 8, 15. i 30. IV. 1941., 80-81.

³⁹ Usp. Mišić, "Svim katoličkim župskim uredima", 165-166.

⁴⁰ Prijepis pisma nalazi se u "Stepinčevu dnevniku". "Dnevnik Alojzija Stepinca", *Danas*, br. 445, 28. VIII. 1990., 66-67.

⁴¹ Stepinac najvjerojatnije misli na članak "Znak na nebu. Nekoliko svibanjskih refleksija o hrvatskoj slobodi" iz *Katoličkoga tjednika* od 4. svibnja 1941. godine. Više o tome dalje u tekstu.

⁴² Komentar priređivača Stepinčeva dnevnika dr. Ljube Bobana.

⁴³ Komentar nadbiskupova tajnika. Od 2. travnja 1941. pisanje dnevnika vodili su nadbiskupovi tajnici.

2. Zašto se cenzura preko *Katoličkoga lista* želi obračunati s kanonikom Nikolom Kolarekom?

3. Je li *Katolički list* pretrpio kakve posljedice u tom obračunu s cenzurom?

4. Za koji uvodni članak *Katoličkoga tjednika* zagrebački nadbiskup misli da je toliko neprimjeren da bi, ako bi cenzura primijenila isti kriterij, zbog njega kanonik Kolarek zaslužio ratni sud?

Ad. 1. Od 10. travnja 1941. pa do Stepinčeva pisma Budaku tiskana su četiri broja *Katoličkoga lista*. Prvi je izašao već 11. travnja. Broj je bio napisan i poslan u tiskaru prije 10. travnja. Od preostala tri broja ovdje sam već više puta spominjao dva: br. 16 (21. travnja), u kojem su izašli tekstovi o okolnostima uspostave NDH, i br. 17 (28. travnja), u kojem su Stepinčeva "Okružnica časnome kleru" i "Načela Vlade NDH". Što se tiče njihova sadržaja, ostajem pri ocjeni da se radi o korektnim i odmjerenim tekstovima čiji su pretežit sadržaj brzojavi i govori s veoma malo komentara. U 18. broju *Katoličkoga lista* (7. svibnja) na naslovnoj stranici nalazi se tekst Dragutina Kniewalda "Nedjeljna misa po zagrebačkom obredu".⁴⁴ Budući da Stepinac u pismu ministru Budaku spominje "uvodni članak" koji je cenzura zaplijenila, smatram da se ta zapljena dogodila upravo u tom broju, budući da su sve naslovnice nakon uspostave NDH do toga broja bile posvećene aktualnim političkim i društvenim temama.⁴⁵

Ad. 2. U pismu ministru Budaku nadbiskup Stepinac spomenuo je da se cenzura preko *Katoličkoga lista* zapravo obračunava s glavnim urednikom Nikolom Kolarekom, ali ne iznosi moguće razloge. A razlog je sljedeći: Kolarek je na izborima 1935. glasao za vladinu ("Jevtićevu") listu. Da bismo shvatili koliki je to mogao biti potencijalni problem, navest ću čak dvije zakonske odredbe kojima je takva aktivnost bila ozbiljan propust za novu vlast. Zakonska odredba poglavnika od 30. travnja 1941. o državljanstvu pripadnika NDH u točki 2. kaže: "Državljanin je državni pripadnik arijskog podrijetla, koji je svojim držanjem dokazao, da nije radio protiv oslobodilačkih težnja hrvatskog naroda i koji je voljan spremno i vjerno služiti hrvatskom narodu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj."⁴⁶ A što znači "raditi protiv oslobodilačkih težnji hrvatskog naroda" Ante Pavelić objasniti će u svojoj "izvanrednoj zakonskoj odredbi i zapovijesti":

Istodobno pozivam sve osobe, koje su se do uspostave Nezavisne Države Hrvatske ogriješile o hrvatske narodne probitke bilo *glasajući za nehrvatske stranke*, bilo svojim prisustvom u nehrvatskim ili protuhrvatskim društvima (...).⁴⁷

O tome će sam Kolarek, kao svjedok obrane na procesu Alojziju Stepincu, reći sljedeće:

⁴⁴ Usp. Dragutin Kniewald, "Nedjeljna misa po zagrebačkom obredu", *Katolički list*, br. 18, 7. V. 1941., 209.

⁴⁵ Naslovnica *Katoličkoga lista* od 21. travnja glasi: "Nezavisna Država Hrvatska", a od 29. travnja: "Okružnica časnome kleru nadbiskupije zagrebačke".

⁴⁶ "Zakonska odredba o državljanstvu", *Hrvatska straža*, br. 19, 11. V. 1941., 5.

⁴⁷ Među ostalim, tu odredbu možemo čitati i u *Katoličkom listu*, br. 25, 26. VI. 1941., 285-286.

Što se tiče mog saradnjikovanja u *Katoličkom listu*, ja sam od prvog časa kada je nastala NDH imao izvanredne poteškoće. Najprije mi nisu dozvolili da potpisujem *Katolički list*.⁴⁸ Ja sam povodom tih poteškoća upozorio nadbiskupa Stepinca i on je najenergичnije pisao dr. Budaku i protestirao protiv toga. Čuo sam da mu je Budak odgovorio da ima protiv mene štos spisa na svome stolu i da me može svakoga časa uhapsiti.⁴⁹

Iz navedenih zakonskih odredbi jasno je da je Kolarek bio nepoćudan novom režimu. Međutim, zaštitio ga je Stepinac. Svoju namjeru da ga smijeni režim će provesti tek nakon nekoliko mjeseci. U kolovozu 1941. dogodilo se suđenje kanoniku Pavlu Lončaru pred prijekim sudom, na kojem je osuđen na smrt. Iako je Zakonskom odredbom o prijekom sudu onemogućeno pravo žalbe osuđenima na smrt, nadbiskup Stepinac i kanonik Dragutin Hren otišli su nakon presude k Paveliću.⁵⁰ Sadržaj razgovora nije zabilježen, ali motiv jest: tražili su pomilovanje kanonika Lončara. Pregovori su uspjeli, a jedan od uvjeta bio je, pretpostavljam, smjena kanonika Kolareka s mjesta glavnoga urednika *Katoličkoga lista*. Ubrzo je u *Katoličkom listu* izišlo sljedeće priopćenje:

Osuda kanonika dr. Lončara. Po pokretnom prijekom sudu u Zagrebu osuđen je 22. kolovoza 1941. kanonik dr. Pavao Lončar radi uvrede državnog poglavara i radi protudržavne i protuustaške promičbe na kazan smrti strijeljanjem. Na prijedlog ministra pravosuđa i bogoštovlja, uslijed molbe za pomilovanje, obnašao je državni poglavar Poglavnik dosuđenu kazan smrti pretvoriti u kazan teške tamnice u trajanju od 20 godina.⁵¹

Već u rujnu glavni urednik *Katoličkoga lista* postao je Janko Penić.

Ad. 3. Međutim, prije ovoga rješenja pitanja urednika *Katoličkoga lista* izišao je članak "Povijesni datumi", koji je najvjerojatnije napisao urednik Nikola Kolarek, iako članak nije potpisan.⁵² Kako sam rekao, to je posljednji članak u *Katoličkom listu* u kojem se spominje sam čin osnivanja NDH i svibanjski događaji oko potpisivanja Rimskih ugovora. U njemu se donose samo činjenice, tj. govori koji su održani, te se u uvodu prenose riječi povjesničara Mihe Barade o kruni Zvonimirovoj. Na kraju članka stoji napomena da će se o audijenciji poglavnika kod pape Pija XII. govoriti na drugom mjestu, tj. u rubrici *Crkvene vijesti*. Ondje nalazimo kratki članak "Audijencija Poglavnika kod Sv. Oca" s prvom rečenicom: "U nedjelju 18.o.mj. primio je Sv. Otac u *privatnu* audijenciju Poglavnika dra Antu Pavelića."⁵³

⁴⁸ Uvidom u brojeve *Katoličkoga lista* kojima je urednik bio kanonik Kolarek, do smjene s mjesta glavnoga urednika svaki broj toga lista bio je na zadnjoj stranici potpisan njegovim imenom. To, naravno, ne isključuje mogućnost postojanja pritiska da se ono izostavi.

⁴⁹ HR-HDA-1561-VSNRH, stup 6., sudski proces, str. 2928.

⁵⁰ Usp. Stjepan Kožul, *Martirologij crkve zagrebačke. Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije* (Zagreb: Prometej; Zagrebačka nadbiskupija, 1998), 445.

⁵¹ *Katolički list*, br. 34, 28. VIII. 1941., 403.

⁵² "Povijesni datumi", *Katolički list*, br. 20, 23. V. 1941., 233-235.

⁵³ "Audijencija Poglavnika kod Sv. Oca", *Katolički list*, br. 20, 23. V. 1941., 243.

Pitanje prirode audijencije poglavnika kod pape Pija XII., unatoč mnogobrojnim relevantnim izvorima u kojima jasno stoji da se radilo o privatnom posjetu⁵⁴, u jugoslavenskoj historiografiji namjerno je predimenzionirano i iskrivljeno prikazano. Pavelić je bio iznimno nezadovoljan što Vatikan ne želi *de iure* priznati NDH, zbog čega je Vatikan strogo pazio i na protokol primanja kod pape.

Pretpostavljam da je to bio povod da se kazni *Katolički list* jer je audijencija prikazana veoma skromno, u rubrici crkvenih vijesti, na posljednjoj stranici. Naime, veoma je izvjesno da je *Katolički list* tada prvi put bio obustavljen, što se u svjetlu Stepinčeva pisma Budaku čini sasvim logičnim slijedom događaja. Sljedeći broj *Katoličkoga lista* dvobroj je od 3. lipnja 1941.,⁵⁵ u kojem treba posebno obratiti pozornost na uvodni članak, u kojem se uredništvo opravdava zbog načina svojega pisanja. U njemu, pod naslovom "Rad na unutrašnjoj obnovi", na naslovnici stoji:

"*Katolički List*" je po namisli i volji svojih osnivača, crkveno-pastoralni časopis. (...) Zašto to spominjemo? Hoćemo na ovome primjeru istaknuti, da je misao na hrvatsku državnu samostalnost, ostvarena u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, bila uvijek budna u redovima hrvatskog svećenstva. (...) Pozdravili smo Nezavisnu Državu Hrvatsku kao sinovi hrvatskoga naroda (...). Naša zahvalnost ide, napose, onim požrtvovnim borcima, koji su pod vodstvom ustaškog Poglavnika dra A. Pavelića neposredno spremili veliki korak proglašenja Nezavisne Države Hrvatske. (...) Svjesni smo, da se samostalna država ne stvara bez teških žrtava (...). Težište sada prelazi na unutarnje uređivanje države u duhu načela ustaškog pokreta.⁵⁶

Kao časopis s gotovo stoljetnom tradicijom, *Katolički list* sigurno nije imao valjanog razloga svojim vjernim čitateljima, koji su gotovo svi bili katolički svećenici, objašnjavati ciljeve i uredničku politiku. Taj je tekst ulogu *Katoličkoga lista* trebao objasniti cenzorima u novom režimu.

Ad. 4. Ostaje još odgovoriti na pitanje na koji je to uvodni članak u *Katoličkom tjedniku* mislio Stepinac u pismu ministru Budaku, zbog kojega bi Kolarek "bio sigurno stavljen pred ratni sud" da ga je napisao. Odgovarajući na to, ujedno ću pokazati kako je *Katolički tjednik* prikazao uspostavu NDH.

Nadbiskup Stepinac uputio je prosvjedno pismo ministru Budaku 15. svibnja 1941. godine. Do tada je *Katolički tjednik* izišao od 15. do 19. broja.⁵⁷ Kao što je poznato, Sarajevo je okupirano 15. travnja 1941. godine. U br. 16 *Katoličkoga tjednika* nalazim upozorenje urednika da je taj broj završen u utorak ujutro nakon Uskrsa, dakle 15. travnja 1941., netom prije ulaska Nijemaca u

⁵⁴ O toj problematici vidi u: Jure Krišto, *Sukob simbola. Politika, vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2001), 40-55. i ondje navedeni izvori i literatura.

⁵⁵ Usp. *Katolički list*, br. 21-22, 3. VI. 1941., 259.

⁵⁶ "Rad na unutrašnjoj obnovi", *Katolički list*, br. 21-22, 3. VI. 1941., 245-246.

⁵⁷ Točni datumi izlaska ovih brojeva su sljedeći: br. 15 – 13. IV. 1941.; br. 16 – 20. IV. 1941.; br. 17 – 27. IV. 1941.; br. 18 – 4. V. 1941.; br. 19 – 11. V. 1941.

grad.⁵⁸ Zanimljivo je da u tom broju ne nalazimo izravnu vijest o uspostavi NDH, ali su ipak donesene neke vijesti koje posredno govore o toj promjeni.⁵⁹

Dakle, prvi broj *Katoličkoga tjednika* koji je u cjelini nastao i tiskan u novoj državi jest br. 17 koji je izašao 27. travnja. Stepinac je stoga mislio na jedan od sljedeća tri uvodna članka: "Mir i sloboda",⁶⁰ "Nacionalna megalomanija"⁶¹ i "Znak na nebu. Nekoliko svibanjskih refleksija o hrvatskoj slobodi".⁶² Zbog toga je potrebno o svakom reći nekoliko riječi.

U članku "Mir i sloboda" autor se na odmjeran način osvrće na protekli mjesec, dakle od pristupanja osovinskom paktu 25. ožujka i državnoga udara u zemlji 27. ožujka pa sve do intenzivnog i kratkotrajnog Travanjskog rata. Nakon osvrta na brzo uspostavljeni mir govori i o novouspostavljenoj državi.⁶³

U tom se tekstu ne može naći ništa što ne bi bilo po volji novim vlastima ili zagrebačkom nadbiskupu Stepincu. Nešto dalje u kraćem su tekstu pobrojani svi nedavni događaji vezani uz proglašenje nove države.⁶⁴

U istom je broju iz pera Dragutina Kambera izašao duži komentar na uspostavu nove države pod naslovom "U znaku žrtve (uz povratak hrvatskih ustaša)".⁶⁵ U tom se tekstu želi istaknuti katolička pripadnost ustaša, kao idealnih boraca za hrvatsku slobodu.

Sljedeći uvodni članak, "Nacionalna megalomanija", već se samim naslovom čini upravo onim uvodnikom na koji je Stepinac mogao upozoriti Buda-ka. Povod članku autor otkriva na početku, hvaleći umjeren ton njemačkoga prikaza napada na Jugoslaviju. Iako se u tekstu autor osvrće na neumjerenost i nekritičnost tiska bivše Jugoslavije, sasvim jasno i nedvosmisleno upozorava: "Nacionalna megalomanija. I mi je se Hrvati moramo dobro čuvati. Moderni nacionalizam, jednostran, strastven, vodi ravno u tu bolesnu psihozu."⁶⁶ Ni u tom članku ne nalazim riječi koje bi nove vlasti mogle protumačiti kao upućene njima osobno.

Preostaje treći uvodni članak, "Znak na nebu. Nekoliko svibanjskih refleksija o hrvatskoj slobodi", koji će po sadržaju biti primjer oštrog kritike novoga

⁵⁸ Usp. "Upozorenje", *Katolički tjednik*, br. 16, 20. IV. 1941., 4.

⁵⁹ Npr. donosi se obavijest da je časopis *Židov* prestao izlaziti te da je *Ukinut komesarijat u Matici hrvatskoj*. Oba su se događaja zbila nakon uspostave NDH. Usp. *Katolički tjednik*, br. 16, 20. IV. 1941., 4.

⁶⁰ "Mir i sloboda", *Katolički tjednik*, br. 17, 27. IV. 1941., 1.

⁶¹ "Nacionalna megalomanija", *Katolički tjednik*, br. 18, 4. V. 1941., 1.

⁶² "Znak na nebu. Nekoliko svibanjskih refleksija o hrvatskoj slobodi", *Katolički tjednik*, br. 19, 11. V. 1941., 1.

⁶³ Usp. "Mir i sloboda", *Katolički tjednik*, br. 17, 27. IV. 1941., 1.

⁶⁴ "Zagreb: Vijesti u vezi i nakon proglašenja slobodne i nezavisne Hrvatske", *Katolički tjednik*, br. 17, 27. IV. 1941., 5. Osim Kvaternikova proglasa s Radio Zagreba, prenesene su i riječi njemačkoga specijalnog izaslanika Vessenmayera, Kvaternikov proglas hrvatskom seljaštvu te o proglašenju i zakletvi prve hrvatske vlade.

⁶⁵ "U znaku žrtve (uz povratak hrvatskih ustaša)", *Katolički tjednik*, br. 17, 27. IV. 1941., 6.

⁶⁶ "Nacionalna megalomanija", *Katolički tjednik*, br. 18, 4. V. 1941., 1.

režima koja se nikada neće naći na stranicama *Katoličkoga lista*. Osobito su dojmjljive sljedeće riječi:

A Istina je, da je kršćanstvo oduvijek štvalo dostojanstvo ljudske osobe i ljudske slobode. Mogu, a često i moraju sistemi vladanja biti auktorativni, brzi, pokretni, odlučni. Ali nikad se nijedan ne smije izvrnuti u autokraciju ni sterilizirati ljudske mozgove i ljudske inicijative. (...) Bez kritike i autokritike, u ovoj ili onoj formi, ne može se među ljudima nikad stvoriti ništa veliko. Klikarstvo i laska samo obaraju režime i sisteme.

A Istina je, da je pravda jedini temelj država. (...) Mi smo se uvijek ponosili, da smo pravni narod. Budimo to uvijek, svagdje i prema svima.⁶⁷

Ovaj je tekst jedna od najsnažnijih kritika do tada upućenih režimu o aktualnim događanjima u nekom tiskanom mediju. Osobito je značajna zbog svojega sadržaja jer su desetak dana prije proglašene *Zakonske odredbe o zaštiti časti i krvi hrvatskog naroda*, koje su diskriminirale neke dijelove stanovništva, osobito Židove, kojih je u Sarajevu bilo jako mnogo.⁶⁸ Nadbiskup Stepinac svakako je imao pravo. Da je urednik *Katoličkoga lista* Nikola Kolarek napisao novom režimu kritične riječi koje sam naveo sa stranica sarajevskoga tjednika, sigurno bi zbog svojega nepovoljnog položaja prema novim vlastima snosio teže posljedice od jedva iznuđene ostavke na mjesto glavnoga urednika *Katoličkoga lista*. Uredništvo *Katoličkoga tjednika*, s druge strane, neće snositi nikakve posljedice zbog ovoga članka.⁶⁹

Na kraju govora o *Katoličkom listu* i uspostavi NDH dodao bih da je u istom broju u kojem je objavljena vijest o uspostavi nove države tiskana i uskršnja propovijed nadbiskupa Stepinca.⁷⁰ U njoj nema ni riječi o novoj državi. S druge strane, uskršnja propovijed đakovačkoga biskupa Akšamovića bit će nešto drugačija.

2.4. Đakovački katolički tisak

U službenom *Glasniku biskupija Bosanske i Srijemske* uspostava nove države prikazana je u tekstu na naslovnici pod naslovom "Alleluja, alleluja"⁷¹. I mnoga druga tadašnja katolička periodika u kontekstu govora o uskrsnuću Krista spomenut će i uskrsnuće nove države. Osim teoloških, prisutne su i povijesne reminiscencije koje prikazuju tegoban hod Hrvata kroz povijest pa sve

⁶⁷ "Znak na nebu. Nekoliko svibanjskih refleksija o hrvatskoj slobodi", *Katolički tjednik*, br. 19, 11. V. 1941., 1.

⁶⁸ Zakonska odredba o zaštiti časti i krvi hrvatskog naroda objavljena je i u *Hrvatskom glasu*. Usp. *Hrvatski glas*, (Zagreb), br. 76, 1. V. 1941., 3. Ta se zakonska odredba nalazi i u katoličkom tjedniku *Hrvatska obnova* iz Đakova, usp. *Hrvatska obnova*, br. 1 (15), 11. V. 1941., 3.

⁶⁹ Možda je razlog to što je sarajevska ispostava Državnoga izvještajnog i promičbenog ureda s nadstojnikom Munirom Šahinovićem Ekremovim na čelu osnovana tek 13. prosinca 1941. godine. Usp. Labus, *Politika i novine*, 37.

⁷⁰ "Mir Vama! (Uskršna homilija preuzv. Nadbiskupa)", *Katolički list*, br. 16, 21. IV. 1941., 187-188.

⁷¹ "Alleluja, alleluja", *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske*, br. 7-8, 15. i 30. IV. 1941., 77-78.

do konačne samostalnosti. Osim Uskrsa, kao najvećega katoličkog blagdana – s kojim se poklopilo proglašenje NDH – cijela je 1941. značajna za Katoličku crkvu u Hrvatskoj. Naime, te se godine obilježavao jubilej 1300 godina od početka pokršćavanja Hrvata. Unatoč lošem statusu Katoličke crkve u Kraljevini Jugoslaviji, biskupi su odlučili dostojanstveno proslaviti jubilarnu godinu. Pripreme za veliki euharistijski kongres koji je bio planiran za lipanj nakratko su bile prekinute, ali i ubrzo nastavljene.⁷² Mnogi su svećenici i biskupi tih dana, zahvaljujući Bogu na novoj državi, isticali taj čin kao nagradu za sve patnje i vjernost Hrvata Katoličkoj crkvi. Dovoljno je ovdje prenijeti riječi iz uskrsne propovijedi đakovačkoga biskupa Antuna Akšamovića, koje će nam autentično dočarati način na koji su se spojili Uskrs, povijest i 10. travnja:

Prvi je kralj bio slavni Tomislav, okrunjen od pape Ivana X. Zadnji je bio Petar Svačić, koji je umro bez djece i bez nasljedstva svojega roda. Od toga vremena su Hrvati pod tuđinom, dok nisu 10. travnja ove godine sve zemlje u historijskim granicama, gdje Hrvati stanuju, proglašene od opunomoćenoga zamjenika *Poglavnika i Vođe Hrvatskoga Naroda Dr. Ante Pavelića* jednom jedinstvenom slobodnom i samostalnom *Nezavisnom Državom Hrvatskom*. U tom velikom historijskom vremenu, a u sretnom stanju, kada Hrvatski Narod u velikom zanosu slavi svoju slobodu, oglašuju sveta naša zvona na svim crkvama uzvišeni blagdan – preradosni *Uskrs!* Svi katolici na svijetu slave Uskrs svojega vječnoga spasa, a *mi Hrvati slavimo i Uskrs naše Države Hrvatske!*⁷³

U istom su broju *Glasnika* preneseni “Kvaternikov proglas”, “Odredba o imenovanju prve hrvatske državne vlade” te “Poglavnikov govor hrvatskim ministrima prije zakletve”.⁷⁴ Te smo dokumente i tekstove vidjeli u brojnoj, iako ne u cjelokupnoj, katoličkoj periodici. Ono što je jedinstveno jest “Poklonstvena adresa Biskupske konzistorije u Djakovu”. Naime, radi se o tekstu zakletve “prisjednika Biskupske Konzistorije u Đakovu” novom državnom poglavaru. Važniji dio adrese glasi:

(...) polažemo sveti zavjet: Da ćemo ostati budni i vjerni čuvari svete vjere i Hrvatske narodne svijesti na istočnoj straži mile naše Domovine; da ćemo uvijek biti spremni na sve žrtve i napore oko izgradnje duhovne kulture, vjere i morala, prosvjete i odgoja, karakternosti i poštenja našeg Hrvatskog naroda kićenoga Srijema i Slavonije plemenite. Neka vlada Božja istina, ljubav i pravda u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Neka Božji blagoslov prati našeg *dičnog heroja i mudrog Poglavnika Dr. Antu Pavelića*. Neka živi, cvate i napreduje lijepa naša Domovina!⁷⁵

Iako se radi o ispunjavanju nekih zakonskih obveza i ustaljenih običaja, ipak se u toj žurnoj adresi (poslana je već 22. travnja 1941.) zapravo odražava karakter biskupa Akšamovića, koji je uvijek nastojao biti u bliskim odnosima s

⁷² “Treba nastaviti radom na duhovnoj obnovi hrvatskog naroda”, *Nedjelja*, br. 16, 27. IV. 1941., 6.

⁷³ “Jubilarni Uskrs – prevelika naša radost (Izvadak iz uskršnje propovijedi Preuzvišenoga Ordinarija)”, *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske*, br. 7-8, 15. i 30. IV. 1941., 78.

⁷⁴ “Nezavisna Država Hrvatska”, *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske*, br. 7-8, 15. i 30. IV. 1941., 80.

⁷⁵ “Poklonstvena adresa Biskupske konzistorije u Djakovu”, *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske*, br. 7-8, 15. i 30. IV. 1941., 80.

aktualnom vlasti bez obzira na njezin predznak. Tako je bilo u vrijeme Kraljevine Jugoslavije, a i u komunističkoj Jugoslaviji.⁷⁶

U kontekstu te poklonstvene adrese, što je u skladu s prije rečenim, u *Hrvatskoj obrani* nalaze se dvije vijesti vezane za biskupa Akšamovića iz prvih dana proglašenja NDH. Prva je "Prisega Biskupa i svećenstva", u kojoj je opisana prisega biskupa i svećenika "slobodnoj nezavisnoj Državi Hrvatskoj i njezinom suverenom Poglavniku"⁷⁷. Iako je takva prisega službenim vlastima bila uobičajena u to vrijeme – na primjer, nadbiskup Stepinac je nakon posvećenja za biskupa otputovao u Beograd da položi prisegu kralju Aleksandru⁷⁸ – nigdje nisam pronašao, ni u literaturi ni u katoličkoj periodici toga vremena, da je ijedan drugi biskup polagao prisegu državi i poglavniku. Prisegu je biskup Akšamović organizirao javno, 18. travnja 1941. u 10 sati. Koliko je đakovački biskup požurio sa zakletvom, toliko su ostali biskupi zakasnili.

Druga vijest iz *Hrvatske obrane*, "Pozdrav Biskupa đakovačkog mjesnim vlastima", također pokazuje nastojanja biskupa Akšamovića u skladu s poklonstvenom adresom, samo što se ovdje umjesto poglavniku obraća mjesnom vojnom zapovjedniku i povjereniku civilne uprave. Osim uobičajenih pozdravnih riječi, važan je odlomak u kojem stoji:

Gospodine Zapovjedniče, Vama je po našoj suverenoj Vladi u Zagrebu povjerena vlast mjesnoga zapovjednika oružane snage u Đakovu. Ja Vas u toj službi radosno i srdačno pozdravljam. Ujedno molim, da moju punu odanost i trajnu vjernost izvolite priopćiti g. Poglavniku dru Anti Paveliću, *prvom i najvećem heroju naše krvi u povijesti Hrvatskoga Naroda* poslije Kralja Tomislava, koji u ovo teško doba (...).⁷⁹

Ovaj je odlomak važan jer se u njemu prvi put pretjeruje s pohvalama na račun poglavara NDH a da to nije nametnula službena cenzura, odnosno Novinski ured. Osim toga, naveo sam ga da pokažem primjer dobrovoljnoga prekomjernog veličanja Vođe, što je ujedno prvi primjer u katoličkoj periodici.

U sljedećim brojevima *Glasnika biskupija Bosanske i Srijemske* više nema značajnih tekstova vezanih za osnutak nove države.

Kao što je vidljivo iz prethodnoga odlomka, u Đakovu je izlazilo još jedno katoličko glasilo, tjednik *Hrvatska obrana*. On prvu vijest o "uskrснуću" nove države donosi tek 27. travnja 1941. godine. Ako uzmemo u obzir da je prethodni broj toga tjednika izašao 6. travnja, možemo zaključiti da su postojali određeni problemi prilikom nastavka njegova tiskanja i vjerojatno čekanje na dozvolu za izlaženje. Taj će dojam samo potvrditi skorašnja promjena imena tjednika u *Hrvatska obnova*,⁸⁰ a nedugo potom sasvim je obustavljen.⁸¹

⁷⁶ Usp. Miroslav Akmadža, Margareta Matijević, "Odnos biskupa Antuna Akšamovića prema komunističkoj vlasti", *Časopis za suvremenu povijest* 38 (2006), br. 2: 433-456.

⁷⁷ "Prisega Biskupa i svećenstva", *Hrvatska obrana*, br. 14, 27. IV. 1941., 4.

⁷⁸ Usp. "Alojzije Stepinac: nepoznati dnevnik", *Danas*, br. 392, 22. VIII. 1989., 76.

⁷⁹ "Pozdrav Biskupa đakovačkog mjesnim vlastima", *Hrvatska obrana*, br. 14, 27. IV. 1941., 4.

⁸⁰ Od 11. svibnja 1941. godine.

⁸¹ Posljednji je broj izašao 5. listopada 1941. godine.

Budući da su od proglašenja prošla gotovo tri tjedna, na naslovnoj stranici ovaj đakovački tjednik donosi sve već spomenute tekstove proglaša, brzojava i imenovanja prve vlade bez ikakva komentara. Na drugoj su stranici prenijeli i "Poklonstvenu adresu Biskupske konzistorije u Djakovu". Svoj komentar događaja od 10. travnja uredništvo je napisalo u tekstu "Najljepša stvarnost".⁸² U njemu se spominju svi elementi o kojima sam govorio u propovijedi biskupa Akšamovića, uz koje je spomenut doprinos Hrvatske stranke prava očuvanju Starčevićeva učenja. Tekst je uravnotežen i nigdje se ne pretjeruje s neumjerenim epitetima, koji će poslije biti uobičajeni kada god se spomene ime poglavnik Ante Pavelića.

2.5. Ugledni katolički tjednici – *Hrvatska straža* i *Nedjelja*

Katolički se tjednik *Hrvatska straža* u prva dva broja koja su izašla u travnju 1941. osvrnuo na osnutak NDH.⁸³ U tekstu naslovljenom "Nezavisna Država Hrvatska" nepotpisani će autor potanko opisati sam događaj proglašenja. Specifičnost toga teksta, čega u ostalim člancima na ovu temu u ostalom katoličkom tisku nema, jest "izmišljanje povijesti". Naime, autor opisuje kako je za proglašenje nove države sve bilo spremno u četvrtak prijepodne, kada su u Zagreb počeli pristizati "ustaški odredi iz svih krajeva Hrvatske", što, naravno, nije točno.⁸⁴ Tijekom cijeloga razdoblja NDH, osobito u vrijeme obljetnica, sve će se neumjerenije isticati presudna uloga ustaškoga pokreta u proglašenju NDH.

Podnaslovi će sami ukratko prezentirati sadržaj ostatka teksta iz prvoga broja *Hrvatske straže* tiskanog u NDH: "General Kvaternik proglasio Nezavisnu Državu Hrvatsku", "Prvi zakoni i naredbe", "Proglasi hrvatskom seljaštvu", "Obnovitelj države Hrvatske u glavnom gradu Hrvatske", "Prvi državni čini poglavara države", "Njemačka i Italija priznale državu Hrvatsku", "Prisega vlade države Hrvatske", "Ustaška načela"⁸⁵. Prvi komentar uredništva o novoj državi bit će sasvim umjeren:

Bilo bi lakoumno, kad ne bismo sada svi pregnuli svim snagama oko izgradnje Države Hrvatske, tako da ona bude prostor mira, napretka, blagostanja, reda, pravde i poštenja. (...) Obnovitelju Države Hrvatske Poglavniku dru Anti Paveliću neka Bog udjeli snagu i jakost, da Državu Hrvatsku, sada ponovno osnovanu, podigne na najviši stepen ugleda i časti. Mi ćemo mu biti skromni, ali revni i neumorni pomagači.⁸⁶

Budući da je *Hrvatska straža* po uredničkoj politici informativni tjednik, na svojim je stranicama prenijela niz vijesti kojih nije bilo u ostatku katoličke

⁸² "Najljepša stvarnost", *Hrvatska obrana*, br. 14, 27. IV. 1941., 2.

⁸³ Prvi je broj izašao 20. travnja, a sljedeći 27. travnja 1941. godine.

⁸⁴ Usp. "Nezavisna Država Hrvatska", *Hrvatska straža*, br. 16, 20. IV. 1941., 1.

⁸⁵ "Nezavisna Država Hrvatska", *Hrvatska straža*, br. 16, 20. IV. 1941., 1-3.

⁸⁶ "Bog i Hrvati", *Hrvatska straža*, br. 16, 20. IV. 1941., 3.

periodike, na primjer “Proglas dalmatinskim Hrvatima”, “Proglas hrvatskim Muslimanima”.⁸⁷

I križarski tjednik *Nedjelja* sasvim umjereno komentira uspostavu nove države. Donosi nekoliko komentara i prenosi niz novih zakonskih odredbi u člancima kao što su: “Osnutak vojske i mornarice Države hrvatske”, “Prva Vlada obnovljene Države Hrvatske”, “Nadbiskup dr. Alojzije Stepinac kod Poglavnika i vojskovođe Kvaternika”, “Prijateljske države priznale su Državu Hrvatsku”, “Zagreb je oduševljeno dočekaao uskrснуće Hrvatske države”, “Ustaška načela”, “Život i djelo Poglavnika dra Ante Pavelića” (tekst Felixa Niedzielskog pretiskan iz *Hrvatskoga glasa* od 17. travnja 1941.); svi se ti tekstovi nalaze na prvih pet stranica toga broja *Nedjelje*.⁸⁸ U članku “Križari pozdravljaju Državu Hrvatsku i Poglavnika” stoji da je Veliko križarsko bratstvo preko “ustaškog vojnog svećenika Ive Gubrine” uputilo pozdrav poglavniku.⁸⁹

Sada ću spomenuti katoličku periodiku koja je uspostavu NDH prikazala usput, minimalno ili je uopće nije spomenula.

2.6. Minimalni prikaz uspostave NDH i šutnja o njoj

Salezijanski vjesnik nije donio ni slova o uspostavi nove države ili pak ustaškom pokretu. Samo je u broju 7-8 za srpanj-kolovoz 1941. donio sliku “Poglavnik pred crkvom sv. Ivana Boska u Podsusedu” bez ikakva komentara.

Naša Gospa Lurdska donosi citat ispod slike Ante Pavelića: “(...) da ne prestanete poticati povjerene vam vjernike na molitvu (...) da Poglavnika Države Hrvatske napuni duhom mudrosti, kako bi uzvišenu i toliko odgovornu službu vršio Bogu na čast i narodu na spas u pravdi i istini (...)”, i to bez komentara i daljnjega spominjanja toga događaja.⁹⁰

U dva misijska listića, *Crnče* i *Jeka iz Afrike*, nalazimo sličan tekst povodom 10. travnja 1941. godine:

Družba sv. Petra Klavera pozdravlja srdačnom dobrodošlicom svoga novog svjetovnog poglavara Poglavnika dra Antu Pavelića moleći obilan blagoslov Božji njemu i njegovu radu. Srca Katolika i Hrvata osjećaju radost što je katolička Hrvatska doživjela da njome slobodnom i nezavisnom vladaju muževi po Srcu Božjem.⁹¹

Razlog je taj što su oba lista imala istoga urednika, Aleksandra Gahsa. Također je potrebno napomenuti da ni jedan od ta dva misijska lista više ni jednom nije spomenuo ni NDH ni ustaše ni poglavnika.

⁸⁷ Usp. rubriku “Političke vijesti”, *Hrvatska straža*, br. 16, 20. IV. 1941., 5.

⁸⁸ Usp. *Nedjelja*, br. 16, 27. IV. 1941., 1-5.

⁸⁹ Usp. “Križari pozdravljaju Državu Hrvatsku i Poglavnika”, *Nedjelja*, br. 16, 27. IV. 1941., 2.

⁹⁰ *Naša Gospa Lurdska*, br. 6, lipanj 1941.

⁹¹ *Crnče*, br. 8-9, travanj-svibanj 1941., 114. Slika Ante Pavelića nalazi se na prethodnoj stranici. *Jeka iz Afrike*, br. 4, travanj 1941., 49-50, donosi istu sliku. List *Crnče* prestao je izlaziti krajem 1942. godine.

Zanimljiv je slučaj s *Djevojačkim svijetom*. Iako je naslovna stranica pod naslovom "Veliki četvrtak 1941." "ukrašena" slikom Ante Pavelića, u tekstu se on uopće ne spominje, što je prava rijetkost.

U časopise koji su samo usput spomenuli osnutak NDH i to popratili prigodnim tekstom spada i *Glasnik Srca Isusova*.

Gospa Sinjska također nije posebno obilježila uspostavu nove države, nego se samo marginalno osvrnula na popravljjanje javnoga morala "s dolaskom na vlast narodne vlade u Hrvatskoj".⁹²

Zanimljiv je slučaj i sa *Sv. Cecilijom*, časopisom za crkvenu glazbu.⁹³ U članku naslova "10.IV.1941.", ispod kojega se nalazi manja slika poglavnika za radnim stolom, uredništvo je pozdravilo uspostavu NDH.⁹⁴ *Sveta Cecilija* redovito je izlazila do kraja 1944. i više nikada nije spomenula NDH ili njezina poglavnika. Budući da je svoje zadovoljstvo uspostavom nove države iskazala samo jedanput, i to odmjereno, svakako spada među katoličku periodiku koja je uspostavu NDH prikazala minimalno.

U tu skupinu katoličke periodike spadaju i sljedeća glasila: *Gospina krunica*⁹⁵, *Obitelj*⁹⁶, *Seljačka omladina*⁹⁷, *Svetište sv. Antuna*⁹⁸, *Vrtić*⁹⁹, *Za vjeru i dom*¹⁰⁰ i *Anđeo čuvar*¹⁰¹, čije tekstove neću posebno navoditi jer se ne ističu ničime što već nije viđeno u do sada prikazanim časopisima.

Proglašenje NDH 10. travnja 1941. nije spomenuto u sljedećim katoličkim listovima: *Katoličke misije*, *Salezijanski vjesnik*, *Našim prijateljima*, *Duhovni život* i *Glas katoličke žene*. Treba reći da su tri potonja časopisa 1942. obustavljena, a *Salezijanski vjesnik* i *Katoličke misije* nastavili su nesmetano izlaziti.

Zaključak

Kao što smo vidjeli, katolička je periodika daleko od jednodušnoga prikaza uspostave NDH, toga "najsretnijeg" dana u povijesti Hrvata. Osim što nalazimo prešućivanje same činjenice proglašenja, vidimo i cijelu paletu različitih

⁹² *Gospa Sinjska*, br. 5, svibanj 1941., 111.

⁹³ Puni je naziv ovoga časopisa *Sveta Cecilija. Smotra za crkvenu glazbu s glazbenim prilogom. Glasilo Cecilijina društva u Zagrebu*.

⁹⁴ Usp. "10.IV.1941.", *Sveta Cecilija*, sv. 1-2, lipanj 1941., 1.

⁹⁵ "Nezavisna Država Hrvatska", *Gospina krunica*, br. 5-6, svibanj-lipanj 1941., 132, na naslov-nici je slika Ante Pavelića.

⁹⁶ "Sloboda nas zove", *Obitelj*, br. 15-16, svibanj 1941., 143-144, sa slikom Ante Pavelića.

⁹⁷ "Sada smo svoji na svome!", *Seljačka omladina*, br. 5, svibanj 1941., 1.

⁹⁸ *Svetište sv. Antuna. Vjesnik za gradnju crkve sv. Antuna u Zagrebu*, br. 5, svibanj 1941., na naslovnoj stranici je slika Ante Pavelića, a na unutarnjim koricama tekst bez naslova.

⁹⁹ "Nezavisna i slobodna Država Hrvatska", *Vrtić. Mjesečnik za dobru djecu*, br. 9, svibanj 1941., 265.

¹⁰⁰ "Za vjeru i dom...", *Za vjeru i dom*, br. 5-6, svibanj-lipanj 1941., 1.

¹⁰¹ "Urednikova pošta", *Anđeo čuvar*, br. 9 i 10, svibanj i lipanj 1941., tekst na unutrašnjoj stranici korica. Na naslovnoj je stranici slika Ante Pavelića.

reakcija, od hladnih konstatacija preko umjerenih i oduševljenih prikaza pa sve do prikrivenoga izrugivanja i predbacivanja. Osim toga, nigdje se ne nalaze neprikladni tekstovi koji bi u euforiji pozivali na progone ili osvetu.

Stoga je nedopustivo stavljati napise koji su nastali prilikom uspostave nove države u kontekst kasnijih događaja, osobito ako ih se koristi kao uvod u prikaz progona, pokolja ili istrebljenja ljudi u logorima na teritoriju NDH. Takav postupak znači svjesno i namjerno falsificiranje povijesnih činjenica. Treba također reći da će gotovo svi ovdje navedeni tekstovi biti dio optužnice na montiranom procesu protiv zagrebačkoga nadbiskupa Stepinca.¹⁰²

S druge strane, nedopustivo je generalizirati pozitivne reakcije dijela katoličkoga tiska na cjelokupni korpus tekstova koji su izlazili od travnja 1941. do svibnja 1945. godine. Potrebno je objektivno analizirati reakcije svakoga pojedinoga katoličkog medija u pojedinačnim pitanjima, kao što je ovdje prikazano u vezi sa stavovima katoličkoga tiska o proglašenju NDH.

Unatoč konstatiranom nedostatku oduševljenja ili čak nespominjanju uspostave NDH, dio katoličke periodike osvrnuo se na uspostavu nove države s poštovanjem i radošću. Osobito su se u tome istaknule najznačajnije katoličke novine kao što su *Hrvatski glas*, *Katolički list*, *Katolički tjednik* i *Hrvatska straža*.

U sadržaju katoličkoga tiska u cjelini vidi se kompleksan odnos Katoličke crkve i NDH, pa i prema pitanju njezina osnutka.

Arhivski izvori

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 1561 – Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske (HR-HDA-1561-VSNRH).

Objavljeni izvori

Stanić, Milan, ur. *Suđenje Lisaku, Stepincu, Šaliću i družini, ustaško-križarskim zločincima i njihovim pomagačima*. Zagreb: Rožankovski, 1946.

Štambuk-Škalić, Marina. "Dokumenti obrane u sudskom procesu protiv nadbiskupa Alojzija Stepinca". *Fontes: izvori za hrvatsku povijest* 2 (1996), br. 1: 45-312. Pristup ostvaren 1. IX. 2014. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=84136.

Novine i časopisi

Anđeo čuvar, Zagreb

Crnce, Zagreb

¹⁰² Usp. Stanić, *Suđenje Lisaku*, 195-198.

Danas, Zagreb
Djevojački svijet, Zagreb
Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske, Đakovo
Glasnik Srca Isusova, Zagreb
Glasnik sv. Terezije od Maloga Isusa, Dubrovnik
Gospa Sinjska, Sinj
Gospina krunica, Zagreb
Hrvatska obrana/obnova, Đakovo
Hrvatska straža, Zagreb
Hrvatski glas, Zagreb
Hrvatski list, Osijek
Jeka iz Afrike, Zagreb
Katolički list, Zagreb
Katolički tjednik, Sarajevo
Kršćanska obitelj, Mostar
List biskupije Splitsko-makarske, Split
List Dubrovačke biskupije, Dubrovnik
Naša Gospa Lurdska, Zagreb
Nedjelja, Zagreb
Obitelj, Zagreb
Salezijanski vjesnik, Zagreb
Seljačka omladina, Zagreb
Svetište svetoga Antuna, Zagreb
Vjesnik počasne straže Srca Isusova, Zagreb
Vrtić, Sarajevo
Za vjeru i dom, Zagreb

Knjige i članci

- Akmadža, Miroslav; Matijević, Margareta. "Odnos biskupa Antuna Akšamovića prema komunističkoj vlasti". *Časopis za suvremenu povijest* 38 (2006), br. 2: 433-456.
- Draganović, Krunoslav. *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*. Sarajevo: Akademija "Regina Apostolorum", 1939.
- Gabelica, Ivan. *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*. Zagreb: vlastita naklada, 2007.
- Jonjić, Tomislav. *Hrvatska vanjska politika 1939. – 1942*. Zagreb: Libar, 2000.

- Kolarić, Juraj. "Mađarska okupacija Međimurja u *Katoličkom listu* (1941. – 1945.)." U: *Međimurje u Drugom svjetskom ratu*, uredio Branimir Bunjac, 323-334. Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2007.,
- Kožul, Stjepan. *Martirologij crkve zagrebačke. Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb: Prometej; Zagrebačka nadbiskupija, 1998.
- Krišto, Jure. *Hrvatski katolički pokret 1903. – 1945.* Zagreb: Glas Koncila, 2004.
- Krišto, Jure. *Sukob simbola. Politika, vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2001.
- Labus, Alan. *Politika i novine*. Zagreb: Plejada, 2011.
- Mataušić, Mirko Juraj. "Hrvatski katolički tisak – uloga i značaj". U: *Hrvatski katolički pokret. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001.*, uredio Zlatko Matijević, 727-757. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2007.
- Matijević, Zlatko. *U sjeni dvaju orlova. Prilozi crkveno-nacionalnoj povijesti Hrvata u prvim desetljećima 20. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005.
- Novak, Božidar. *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005.
- Tomasevich, Jozo. *Rat i revolucija u Jugoslaviji 1941 – 1945. Okupacija i kolaboracija*. Zagreb: EPH; Novi Liber, 2011.
- Zvonar, Ivica. *Mons. dr. Fran Barac (1872. – 1940.). Život i djelo*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2012.

SUMMARY

CATHOLIC PRESS ON THE ESTABLISHMENT OF THE INDEPENDENT
STATE OF CROATIA ON APRIL THE 10TH 1941

Although to this date, several very valuable monographs and some dozens of articles were written on the issues of relations between Catholic Church and the ISC, the Catholic press as a valuable source of information has not yet been seriously taken into account. This paper will examine the way in which that very rich corpus of periodicals had noted the establishment of the Independent State of Croatia. By looking into the content of the Catholic press about the fact of proclaiming the ISC on behalf of *Poglavnik* Ante Pavelić and the Ustasha movement at the very beginning of that state, an opportunity rises to consider the views of a large number of Catholic priests and editorials of Catholic newspapers on this point. Thus it is possible to gain an insight into the panorama of views and opinions which would demonstrate a complex relationship between the Catholic Church and the ISC from the very beginning. These positions will be ranging from enthusiasm, through a formal notification to complete suppression. In its press, the Catholic Church will not be unanimous in the attitude towards the ISC, not even in the presentation of its establishment.

Key words: the Catholic press, the Independent State of Croatia, the Catholic Church, April the 10th, 1941